

УПРАВ. ОБРАЗОВАЊА

И. Бр. 54399

ШВАЉА

ДРАМА У ТРИ ЧИНА

Прештампано из »Бранкова Кола«

КАРЛОВЦИ

Штампарија М. Јанковића

1910.

== Лица ==

Марко Лазаревић
Марта, жена му
Стана, кћи му
Влада
Мара, кћи му
Мати Марина

Љупко, Владин пријатељ
Љубица, кћи му
Благоје
Мита
I. просјак
II. просјак

Слуга Марков.

Стар поп. Црквењак. Слепачки вођа. Цигани и Циганчићи.
Сватови. Народ.

Садашње време. I. чин се догађа код Владе у омањем
граду. II. и III. чин у селу код Марка.

Десно и лево од публике.

I. Чин.

(Спротињска, али уредна соба Мариних родитеља. Марина мати, подбухла, у загушу, озбиљна погледа, наводи се у постељи, подупрта неколиким шареним јастуцима, те више седи, него лежи. У једној руди држи бео рубац, којим чешће брише зној са чела или таре уста. — Мара у 21 години, здрава, снажна, од собњег ваздуха бела у лицу, седи подаље крај прозора, певуца и шије.)

Мара. Већ пет дана нам се није јавио!
Сва горим.

Мати. Чудим се, да га још нема.

Мара. Положио је докторат! Скинуо је бригу с врата!

Мати. И себи и нама.

Мара. Свима.

Мати. Да није било твојих златних руку, које су без умора шиле, не би се Благоје никад ишколовао, ни дошао до човека.

Мара. Не жалим ја своје руке и непро-
спаване ноћи.

Мати. Сад је Благоју отворен цео свет. Он те воли и носиће те као кап воде на длану.

Мара. Мати слатка, како се узлетели по мени слатки неки жмарци! Пљуска ме нека милина, не могу мирно, да седим на једном месту. (Баца рад на столицу и устане, затим пође вијући стас а руке лако и грацијозно мичући). Чисто су ми нарасла крила, па бих полетела — далеко тамо у кршеве, где се само соколи и орлови купе. (Загледа се кроз прозор у даљину.)

Мати. Није чудо, злато моје. Дошао је крај твојим патњама. Сад ти се отварају врата пред новим, лепшим, слађим животом. Благоје твој ће те ухватити за руку и повести у саме красоте. Ходи, да те мати пољуби. Ти си тако душевна, ти си толико добра чинила својим родитељима — заслужила си, да си сретна и задовољна целог века. (Љуби Мару у образе, а Мара њу, клечећи, у руке.)

Мара. Ја сам пресретна, кад сам могла, да вам олакшам терете, које је на вас наваљала сиротиња и немаштина. Само, да је још твоје здравље, добра мати, боље!

Мати. Само, кад сам доживела, да те бе видим сретну!

Мара. Али ништа. Не бој се, мати! Још који дан само, па ћемо те ја и Благоје узети под свој кров. Видећеш: Благоје ће те подићи на ноге. Он је доктор.

Мати. Није ми стало до себе. Нека сте само вас двоје сретни, а мени како било у овој пернатој раци. Ја сам се доста наживела.

Мара. Не пуштамо ми тебе још, слатка мати. Сад тек настаје живот за све нас. Не смете нас сада оставити.

Мати. Та сад, како Бог милостиви нареди. — Шта шијеш то, Маро?

Мара. Ово ми је последњи рад.

Мати. За кога шијеш?

Мара. Погоди, мати!

Мати. Не знам.

Мара. Сад себе заодевам.

Мати. И треба! Доста си грбила за туђина.

Мара. Види, види!

Мати. Венчана хаљина?

Мара (потврђује) Хоћу, да је све у реду, кад Благоје дође.

Мати. Једва чекам, да се помоли. (Чује се куцање. Улази Мита, осредњи, средњовечан човек, плесниве браде, бркова и косе, ружног, неправилна лица, ситних, лукавих и немирних очију, са подму-клим осмехом на уснама.)

Мита. Добар дан!

Мара.) Добар дан!

Мати.) Добар дан!

Мита (Рукује се с матером). Како, бако?

Мати. Уби ме загуш.

Мита. А откад ти то крпиш са здрав-љем?

Мати. Већ трећа година, како се у овом кртогу злопатим, као нико мој.

Мита. Само се отимај, па ће проћи.

Мати. Земља ће све то излечити.

Мита. А шта радиш ти, велика девојко?

Мара. Знате, шта ја радим: шијем.

Мита (осврће се). А где су ти девојке?

Мара. Отпустила сам их јуче све.

Мита. А зашто?

Мара. Па — Благоје је ових дана свршио.

Мита. Разумем. Е, лепо, лепо. А где ти је отац?

Мара. Отишао је мало послом.

Мати. Шта си хтео?

Мита. Дошао сам ради оно мало новаца.

Мати. Па ти си нам обећао, да нас нећеш бунити.

Мита. Истина је. И нисам вас бунио, али сад ми се указала прилика за изврсну зараду.

Мара. А за кад би вам требало новаца?

Мита. Највећма бих волео, кад би их одмах сад могао понети.

Мати. Плитки су наши џепови.

Мита. Али за осам дана зацело. Кажу Влади, да се не шали. Натовариће само још на грбачу и силне парничне трошкове. Дуг је на меници и укњижен. Ја дужника чврсто вежем.

Мати. Шта ти мислиш: ми правимо новце!

Мита. Не мислим, али тражим своје. Или можда не бих смео?

Мара. Имате права.

Мати. Права имаш, али немаш душе, ако нам сад метнеш нож под грло, кад смо се истрошили до голе коже, а на прагу нам стоје већ и свадбени трошкови.

Мита. Смешно! Код новаца, слатка моја бако, нема душе. Ту се пита: јеси ли дужан? Јесам. Е, онда ћути, па плати.

Мати. Али треба да имаш душе према нама.

Мита. Човек с душом — слепац до века. Скуцкај ти само, што мени припада, па ћеш ме стрести с врата за увек.

Мати. Ти си прави крвопија. Није ти свет забадава изденоу име: кржави Мита.

Мита. Шта ћу. Јесам. Крвопија сам. Ја сам прави мачак. Волим, да давим мишеве и кад нисам гладан. Така ми је крв.

Мара. Па бар причекајте, док Благоје не дође до места.

Мита. Не знам ја ни за каквог Благоја! Ко је тај Благоје?

Мара. Та, за Бога, мој вереник, доктор медицине.

Мита. Само ти засучи рукаве, девојко, па стварај новац ма из ока, ма из бока. Не чекај ти Благоја! Бог ће њега знати, шта се у њему куха. Знаш, како су данас момци превртљиви! Чим виде боље, трче даље.

Мати. Он није врбов клин.

Мара. Што он каже, то је свето.

Мита. Прошло је време свецима, моја драга! На крају пуца швигар.

Мати. Иди, слѹто, у стаман!

Мара. Не узрујавај се, слатка мати! Ја ћу се већ згодити —

Мати. Да можеш и душу би нам ишчупао, црни човече?

Мита. Душа је ваша. Ја тражим само оно, што је моје. (Мари.) Даклем, тако ти мени поздрави оца, да се после не изговара, да се није надао овом колачу.

Мара. Рећи ћу му све.

Мита. Лепо! Онда, збогом!

Мати. Збогом, кржави Мито!

Мара. Остави га се, мати! Нека нам однесе и кућу! Нека се зајази! Благоје је

наше уздање, он је наша срећа. С њиме ћемо подићи и већу и лепшу кућу.

Мати. Имаш право! Благоје је наша узданица.

(Куцање).

Мара. Слободно!

Љубица (улази). Је ли слободно?

Мара. Слободно је! Уђи само! (Љубе се).

Љубица. Љубим руке, стрина! (Љуби магер у руку.)

Мати. Жива била, храно!

Љуб. Како вам је, стрина?

Мати. Та, још ме често салеће загуш и не могу на ноге — али ми није до себе, само кад ми је Мара сретна.

Љуб. Она је и заслужила, да је срећа не заборави. Толике године радила као црв за другога, да може испомогаги и вас на дому и да може слати Благоју у Беч, да сврши докторију.

Мара. Остави то сад!

Љуб. Они ће ти то сви и признати и захвалити. Особито Благоје, којем си помогла, да је данас постао човеком.

Мати. Богме и јесте човек и био је увек човек! Како тај воли Мару и како је поштује!

Љуб. И како ће је тек од сада поштовати, кад се узму.

Мати. И право је! Који би га се човек на свету примио и потрошио на њега толике новце!

Мара. Остави то сад, мати. Да се нисмо заволели, док је он још сиромах гимназиста

био, не бих га ни ја прихватила. А овако, ако сам се и усилила, знала сам за кога сам и зашто сам.

Љуб. За који дан, па си млада госпођа докторка. Ала ћемо се топити од милине сви, који те од срца волимо!

Мара. Још нисам.

Љуб. Бићеш, само док дође Благоје.

Мати. Покажи, Маро, Љубици свој најновији рукотвор.

Љуб. Шта радиш?

Мати. Сашила је већ и венчану хаљину.

Љуб. Заиста? Но то је паметно. Покажи, да видим.

Мара. Није Бог зна шта!

Љуб. Та то је право ремек дело. Како ће ти тек доликовати уз лице и витки стас твој. Горска вила мора позеленети од зависти, кад те види у потпуној венчаној опреми са венцем на глави и белим велом преко лица.

Мара. Ала китиш!

Мати. Не знаш ни овако, шта је лепше на њој, да ли густа коса или црне очи или лабудов врат или боров стас! А кад се још опреми као млада — мораће сваком стати око на њој.

Љуб. Зацело! Обуци часком хаљину, да видим, како ти стоји.

Мара. Нека, други пут.

Љуб. Не, сад баш обуци, док сам ја ту.

Мати. Обуци, обуци, Маро! Љубица је твоја најбоља другарица.

Љуб. Немам сестре, а и да је имам, не бих је могла од Маре боље волети.

Мара. Да обучем?

Љуб. Одмах, да те се бар сити нагледамо, јер у сватовима нећемо те добро видети — од суза

Мати. Богме, очи ће нам онда много росити. (Мара оде, да се преобуче).

Љуб. Даклем, Благоје сретно положио докторат!

Мати. Хвала Богу! Готов је.

Љуб. Но сад ће и вама свима сванути, Сад ће вас Благоје откинути од оскудице, која вас је до сад шибала.

Мати. Хоће! Он је увек говорио: кад свршим, онда ћу само ја радити, а ви сви морате уживати. Златан је то човек!

Љуб. Златан — али је и Мара златна. Без њене помоћи — не би никад могао то постати.

Мати. Богме, сви смо сретни с њоме. Поред ње и не осећамо, да смо у оскудној занатлијској кући. Ето, мој сиромах Влада нема среће са занатом! Дошле фабрике, па су га утукле.

Љуб. Није он сам пострадао!

Мати. Није сам. Није он крив — што је фабрика јача од две слабе занатлијске руке.

Љуб. Ради као хала.

Мати. А где би се пуж и утркивао са змајем! Није чудо, ако је посрнуо у занату, те не може да хвата крај с крајем и све се јаче глиби у дуг. Зло, да нам није Маре!

Љуб. Могу се све друге пред њом сакрити. У вредноћи ни једна се не може мерити са њоме.

Мара (улази) Готова сам.

Љуб. Да те царев син овако види — морао би те од прве запросити, тако си лепа! Какве богаташке кћери — ни једна те не може достићи лепотом, ма се престрла самим сребром и златом!

Мати. Ко је леп — томе не требају скупи накити, а ружнога неће ни злато целог овог света улепшати.

Љуб. Окрени се само. Погледајте, стрина, тај стас — ни паун се не уме лепше држати. Благо оном, чија буде!

Мати. Богме благо!

Мара. Видели сте хаљину и допала вам се — сад се можемо свући.

Љуб. Остани још мало! Не може те се човек сит нагледати.

Мати. Како си лепа! Као анђео.

Љубица. Сад ти може и први господин из града рећи: љубим руке, милостива госпођо! (Љубица се клања дубоко пред Маром.)

Мара. Не ругај ми се!

Љубица. Шта ти пада на ум! Зар ти не знаш, колико те ја волим! Зар бих се ја могла теби кад подсмехнути!

Мара. Не, шалила сам се само! (Љуби је и Љубица њу. Долази Влада и Љупко у живу разговор и не поздрављајући оне у соби.)

Влада. Но така суклата!

Љупко. Нов је писмоноша.

Влада. Зар може бити кога овде, да не зна за чика-Владу? Познају ме већ и врапци по крововима, а не живи људи.

Љупко. Од сад ће те и он одмах наћи; неће лутати два дана по вароши.

Влада. Каква се све несрећа није могла излећи отуда! Да ми је — да кажем — какав чика из Америке јавио...

Љупко. Да ти оставља небројене милијуне.

Влада. Да, да, а ја да сам — као што срећом нисам — какав мекушац и страшљивац, па да сам се јуче или данас због сиротиње своје убио!

Љупко. Није ти, ваљда, сврака мозак попила!

Влада. Али кажимо, да јесте — шта би онда било?

Љупко. Па био би мртав!

Влада. А милијуни?

Љупко. Нашао би се и њима госа.

Влада. Али ја се не бих био убио, да сам писмо на време добио.

Љупко. Ниси се ни тако убио.

Влада. Нисам, али сам се могао, да нисам тако сретне нарави.

Мати. Шта сте се ви то задали у крупан разговор! Ко хоће, да се убије?

Љупко. Хвала Богу, Влада се и убио и ускрсао.

Влада. Та грдим тог новог писмоношу. Бог га видео! Два дана вуцари писмо по целој вароши, па не може да наиђе на чика-Владу! Зар то није неки сметењак!

Мара. Какво писмо? Да није — од њега?
Влада. Јесте.

Мара. Да видим. (Узме писмо отвори га и чита)
Љупко. И ти си ту?

Љубица. Дошла сам, да обиђем ову нашу удавачу.

Љупко. И ускоро нову младу.

Мати. Једва чекамо, да се ослободи ропства.

Влада. Шта пише тај наш зет?

Мара. Јавља, да ће доћи. Та то баш данас пада.

Влада. Онда ћу појурити одмах на станицу.

Мара. Не треба. Благоје пише, да не зна још, хоће ли допутовати лађом или железницом и зато моли, да не излазимо пред њега. Он ће већ сам доћи.

Влада. Онда не треба ићи, јер у исто доба долази и лађа и воз.

Мати. Шта пише још?

Мара. Промовирао се и долази са дипломом кући.

Љупко. Са дипломом?

Влада. Да шта ти мислиш. Сад је господин доктор.

Љупко. Е, дабогда сретно било! Видиш, бако! Шта сам ја теби увек говорио!

Мати. Шта?

Љупко. Нећеш ти у багрење, док не дочекаш, да ти кћи буде докторка.

Мати. Хвала Богу на милости! Бар да се и ја у животу мало радујем!

Љупко. Не бој се, бако! Сад ћеш се ти таки предићи и још ћемо ја и ти у сватовима и цупкати.

Мати. Весело је моје срце, ма и не играла.

Љупко. А шта велиш, док дође? (Показује на детиње љуљање.)

Мати. Кад би Бог погледао на мене невољну, да и то доживим!

Љупко. Хоћеш, љуљаћеш ти још и успављивати унуке! Је ли Маро!

Мара. Куда ви већ не забасасте, чико!

Љупко. Ја само знам, како иде ред. Ја ти поново честитам! Ти си сретна мати. Имаш златно дете, а добијаш и ваљана зета. (Љуби се.)

Мати. Хвала ти, Љупко! Заиста сам сретна. Заборавила сам сву своју патњу — и овај гроб, у којем жива трунем, ево, већ четврта година!

Влада. Не бој се! Подмладићеш се ти — као матор дуд, кад се добро окреше.

Љубица. Шта пише још? Једва чека, ваљада, да те види?

Мара. Само ме поздравља. Мора бити, да се журио, кад је писао — јер му је писмо много краће, него до сада.

Љубица. Од радости, не уме ни да мисли.

Љупко. Поздрављам и тебе, стари друже! Сад можеш и ти треснути чириз о земљу, а с калупима у пећ. Доста си злопатио.

Влада. Хвала ти, Љупко. Ја ти желим, да останеш увек таки весељак, док год се не подереш.

Љупко. Чуваћу се само, да се брзо не подерем. Хоћу ја још и унука да оженим. А, Љубице?

Љубица. Вама је увек до шале.

Љупко. Само, да ми се ниси сада понео и погосподио!

Влада. Нећу се ја никада стидети свога заната и својих другова.

Мати. И од сада нам мораш бити чест и мио гост.

Влада. Не сме бити разлике. Ми остајемо стари, док нас смрт не покоси.

Љупко. Ходи ближе и ти, лепа удавачо! Ти си вредним ручицама и иглом својом створила себи срећу. Ако је Благоје човек, он ће те љубити у руку, док год уживи, јер без твоје велике помоћи не би био никад оно, што је данас.

Мати. Богме, како је свет данас хладан и до грше закопчан, не би ни гимназију свршио, а не да би се одржао шест година у Бечу.

Љубица. Та то је гомила новаца.

Влада. Кренули смо и зајам на кућу.

Мара. Имам пуну кутију рецеписа.

Љупко. Ту му кутију предај о венчању — као свој мираз.

Љубица. Тиме је и купио диплому.

Влада. А шта ћемо сада?

Љупко. Не остаје ништа друго, него да га овде дочекамо. Колико је сахата?

Љубица. 4 сахата.

Влада. Онда — тек што није дошао!

Љупко. Куца ли ти срце, Маро?

Мати. А што ју и питаш.

Љупко. А гле — а ја нисам ни спазио: та ти си у венчаној хаљини, Маро!

Мара. Само сам је навлаш навукла, да је види Љубица. Одмах ћу је пресвући!

Љупко. Не, Маро. Остани тако! Тако је најбоље!

Влада. Нека се само свуче!

Љупко. Не треба. Зар није за све нас овде данас светац?

Влада. Како?

Љупко. Па кад нам Благоје долази са дипломом! Зар нисмо годинама сањали о овом дану?

Мати. И дању и ноћу.

Влада. Чисто не могу да верујем.

Љупко. Па кад нам је светац, онда треба и да се обучемо, да што свечаније дочекамо Благоја.

Влада. Тако ваља.

Љупко. Само ви мене слушајте! Тако свечан и усрдан дочек Благоје још није доживео.

Влада. Шта да радимо?

Љупко. Брзо сад сви на посао! Ти ћеш обући свој црни капут. Мама ће метнути своју свилену капу, што само о Божићу и Ускрсу навлачи на главу. Престри је новим јорганом. Ја сам и тако данас у стајаћем оделу, јер сам био код г. владике, да му се захвалим у име занатлија на поклоњеној свиленој застави.

Влада. Ти си домишљан.

Љупко. Допада ли вам се ова на брзу руку срочена свечаност?

Сви. Допада нам се.

Љупко. Брзо на посао! (Раде) Вас две девојке се мало још и зацитите, да лепотом још јаче одскочите!

Мара. Да видимо, шта ће се из овога излећи.

Љубица. Нешто лепо. (Беру цвеће из лонаца и ките себе и собу и удешавају матер.)

Љупко. Хоће ли бити мало цвећа, да и собу мало украсимо?

Мара. Наћи ће се!

Љупко. Ти ћеш му држати говор, кад уђе у собу.

Влада. Ја сам слаб говорник. Боље ти. Ја сам Влада, па ћу ти повлађивати.

Љупко. Добро. Накитићу му ја беседу, да ће му све коса расти од милине. Кад Благоје уђе, сви му вичите: живео, докторе! Разумете ли!

Сви. Разумемо.

Љупко. (Мари) Кад ја свршим беседу, онда му ти предај киту цвећа и реци му коју усрдну реч.

Мати. Ако јој се не стегне грло.

Љубица. Доста је, ако му полети у на-ручја.

Влада. Сад може.

Мати. Ако Благоје хоће, можемо још и данас начинити прстен.

Љупко. И треба, а „сутра ћемо метнути и у новине — нека мало зелене од једа оне

госпођице са пијаце! Може једаред и честита мајсторска кћи добити ваљана просиоца.

Влада. Нека се и оне муче, као наша Мара, за добру прилику.

Љупко. Је ли све готово? Капут? Ту је? Капа? Јорган? Добро! Цвеће? Ту је! Сад сви у ред. (Ставља их у полукруг.)

Влада. (Гледа на сахат.) Тек што није ту!

Љупко. Пст! Врата су зашкрипила.

Љубица. То је он.

Мара. Он.

Влада и Мати. Благоје. (Куцање)

Љупко. Слобода!

Благоје. (Улази.)

Сви. Живео наш доктор.

Благоје (се усиљено смешка.) Добар дан!

Сви. Живео! Живео!

Љупко (ступа 2—3 корака напред) Млади докторе — дични зете овог честитог дома!

Благоје. На што та парада!

Влада. Слушај само.

Љупко. Нека. Ми се тобом поносимо, па хоћемо, да те свечано и дочекамо!

Благоје. Ја то не заслужујем.

Влада. Не, не. Саслушај само!

Благоје. Хајде, кад баш мора бити.

Мати. Мора!

Љупко. Дични зете! Ова сиротињска кућа је досада имала врло много црних и горких дана. У њој се патња, крвава мука, оскудица и болест осећала као на својем огњишту. Веселијих тренутака ретко је запамтила.

Благоје. Та то је сасвим песнички.

Влада. Не прекидај!

Љупко, Али данас је та кућа оживела; у њу је дошао неко, ко је измрвио невољу, која је стезала и гушила честите становнике овога дома.

Сви. Тако је!

Љупко. А ко је тај добри човек, који ће од сада бити анђео чувар ове добре сиротиње, која је само поштења имала превише, а са сваким другим земаљским добром је скомрачила? Ти ћеш погодити. Је ли? То си ти, драги синовче.

Благоје. Тако је, чико. Ја ћу поштено вратити сав дуг, који овој честитој кући дугујем.

Сви. Живео!

Љупко. Добро си рекао, синовче! Кућа је тебе ова и у својој сиротињи задужила и ти сада долазиш, да свој дуг одужиш.

Благоје. Погађаш.

Љупко. И да оставиш за вечито на чување своје срце овој красној девојци, која је убијала своју младост за тебе и мислила свагда на твоју мушку реч, коју си јој дао, када си се још млад, зелен у њу загледао.

Влада. Тако је!

Љупко. Немам ли право!

Благоје. Но, је ли сад већ готово?

Љупко. Готово је! Ходи, да те пољубим! Сретан био овом дому и народу, којем требају научени и паметни људи.

Благоје. Хвала, чика Љупко! Ви сте увек

онај стари. Волите све свечано! Све у здравицама! (Љуби га у руку).

Љупко. Ја без здравице не могу. Ако се дете роди — ја здравицу; ако ко слави свечаре — ја здравицу; ако ко жени и удаје — ја здравицу; ако победимо на избору — ја здравицу. (Док Љупко говори, Благоје се поздравља са Владом) Хеј, лакше! Још има здравица, и ако их баш, чини ми се, не волиш много!

Благоје. Како сте?

Влада. Ми добро. А ти?

Благоје. Хвала Богу.

Љупко. Маро! На тебе је ред.

Благоје (упада у реч) Спремила си ми ово цвеће?

Мара. Да.

Благоје. То није потребно! (Узима киту и оставља на сто) Како си?

Мара. Добро!

Благоје. И ти си ту, Љубице?

Љубица. Скупили смо се сви, да те поздравимо као свршена човека!

Благоје. Не волим те параде!

Љупко. Благоје! (Показује, да пољуби Мару).

Благоје. Не знам, шта хоћеш!

Љупко. Па — да пољубиш Мару. Сад сте прави вереници.

Благоје. Док се прво свима јавим. (Оде до матере) Љубим руке.

Мати. Жив био, чедо моје! (Љуби га у чело).

Благоје. А вас болест још никако, да пусти!

Мати. Нека мене! Само кад ћете вас

двоје: ти и Мара бити сретни! Ја сам се наживела.

Благоје. Не дамо ми вас још! Још ви морате коју годину.

Мати. Па сад, колико ми Бог дана поклони.

Љупко. Хеј, бако! Не задржавај Благоја! Није се још честито ни поздравио са Маром.

Влада. Ходи ближе, Благоје!

Благоје. Ево ме, ево ме! (Матери) Не треба се болести подати!

Мати. Ти ћеш ме одсада лечити! Осећам, да ћеш ми помоћи.

Благоје (се усиљено смеши и клима главом.)

Љупко. Е, сад пред нама свима — у сред уста, да пољубиш Мару!

Благоје. Па то се не ради по команди!

Влада. Можеш слободно од мене!

Мати. Сад се не мораш више стидети.

Благоје (Мари) Видиш, како нас гоне!

Љубица. Скоро ћете се узети! — Можете и пред нама!

Благоје. Шта ти кажеш, Маро?

Мара. Како ти наредиш!

Љупко (Дође им ближе) Шта ту успијате толико! Одмах цмок! (Састави им главе) Лепше то! Види се, да сте неуки!

Благоје. Доста је!

Влада. Остави их.

Љупко. Хоћу, да им се ослади, да их не морам сваки час ја учити реду. Да сам којом срећом ја на његову месту, не бих слушао нас ту маторе бумбаре, него бих загрлио

ову нашу лепојку и љубио, љубио док јој образи не би отекли! Да шта ти мислиш!

Благоје. Ти си стари мајстор!

Љупко. То и ваља. Није него као ви млади мајстори, што не знате још честито ни девојку пољубити.

Влада (Благоју) Сад си га дарнуо у жи-вац! То је стари ирош.

Љупко. И јесам био! Ни данас се тога не стидим.

Љубица. Остави, тато, сад себе. Да чујемо и друге.

Љупко. Благоје!

Благоје. Чујем!

Љупко. Јеси ли ти уморан од пута?

Благоје. А зашто бих био!

Љупко. Питам само, јер ми нешто збуњено гледаш.

Благоје. То се вама само чини.

Влада. Дабогме.

Мати. Од радости.

Љупко. Не грешим ја. Да ти ниси збуњен, ти би већ давно спазио на Мари нешто — нешто врло лепо.

Благоје. Не могу да видим!

Влада. Погледај боље.

Благоје. Не знам, што хоћете!

Љупко. Погледај је од главе до пете! Ниси се још досетио?

Благоје. Не могу — не знам, шта мислите.

Љупко. Погледај хаљину!

Љубица. То јој је венчана.

Благоје. А, тако! Нисам ни мислио.

Мара. Ја је нисам хтела облачити.

Љубица. Ми смо је присилили, да остане у њој, док ти не дођеш.

Мати. Само ју је удешавала!

Љупко. Је ли, да јој дивно стоји?

Благоје (кисело) Лепо! Заиста!

Љупко. Ала ће то бити славље и весеље, кад је тако обучену узме девер испод руке!

Љубица. Ко ће вам бити девер?

Благоје (се усиљено смеши) Још не знам!

Влада. Погледај у собу! Видиш, како смо је окитили цвећем.

Мати. Теби у почаст.

Благоје. Лепо! Нисам ја то заслужио!

Влада. Ниси да! Још како!

Љупко. Зар би се они већма обрадовали и владици, него теби! Ти си им најмилији гост.

Влада. Најмилији.

Љубица. За мало.

Влада. Како за мало?

Љубица. Па само дотле, док се не венча са Маром.

Влада. Тако је. После није више наш гост, већ наш син и зет. Је ли, Благоје?

Благоје (у запари) Та, да... истина!

Мати. Маро, понуди Благоја и госте чиме.

Мара. Јеси ли гладан, Благоје?

Благоје. Хвала нисам!

Мара. Хоћеш мало после? Имамо колача.

Благоје. Видећу. Још ми је рано.

Влада. Седи, Благоје.

Благоје. Хвала! Нека!

Љупко. А где ти је пртљаг?

Благоје. Нисам га донео.

Влада. Послаће се за тобом?

Благоје. Да, да.

Љупко. Шта си се нешто одрвечио! Исправи се то, синовче! Ја бих на твом месту сад запевао, да се све тресу зидови.

Благоје. Шкодиће старој!

Љупко. Ко ме је још песма шкодила!

Мати. По мени се можете ви слободно веселити.

Љупко. Само ти запевај, а ја ћу одмах: хџпа цџпа! (Игра и заплеће) Још ћу и стару бабу извући из рупе, да се не уплесниви.

Влада. Није теби рђаво, Благоје?

Благоје. А, зашто?

Влада. Нешто си ми блед.

Благоје. Ја не знам. А зашто бих био!

Мара. Јеси, блед си!

Благоје. Можда од пута.

Љупко. Све ће то таки проћи. Сад ћемо — како смо доколили — направити прстен, а за две недеље сватове.

Љубица. То је добро.

Влада. Можемо. Шта ти велиш, Благоје?

Благоје. Па зар је то баш тако журно?

Влада. Боже сачувај!

Мати. Доста сте чекали једно за другим.

Љупко. Што ће бити јесенас, нека буде вечерас.

Љубица. Треба послати по попа, да их испита (Пође).

Благоје. Не жури!

Љупко. Иди само пошаљи.

Влада. Хоће ли доћи?

Љубица. Како не би дошао! Већ ме је три пута питао за Марин прстен.

Мати. И он се разбира.

Влада. А, он много воли нашу Мару.

Љупко. А и Благоја увек до неба хвали.

Љубица. Да идем, Маро?

Мара. Како Благоје каже.

Благоје. Има се времена. Ја бих пре тога хтео . . . онако . . . између четири ока, да разговарам с вама.

Влада. Са мном?

Благоје. Да, с вама . . . и са Маром.

Љупко. Разумем. Онда ћемо се ми уклонити. Хајдемо. Љубице!

Влада. Останите! Ја немам тајне пред вама.

Мати. Ви нисте туђини за нас.

Влада. Можеш ти, Благоје, сасвим слободно рећи, што хоћеш и пред Љупком и Љубицом, јер они су, — ти их знаш, — наши најбољи пријатељи.

Благоје. Па, добро, кад је вама свеједно.

Влада. Ја баш желим, да остану.

Мати. А какве и може бити сада тајне међу нама, коју бисмо морали крити од својих најмилијих.

Љупко. Да останемо, Благоје?

Благоје. Кад је то домаћинова жеља — ја не браним.

Влада. Но, па шта ће то бити?

Мара. Што не седнеш, Благоје!

Мати. Седи, Благоје! Стојиш ту као туђин. Благоје. Па ... свеједно је!

Љупко. Седи, ниси сироче! (Благоје седне).

Мати. Шта си хтео, да нам кажеш?

Благоје. Хтео сам да вам нешто кажем... управо, дужност ми је, да вам се исповедим! Само да ме криво не разумете!

Влада. Боже сачувај.

Благоје. Ја ћу вам све рећи онако, како јесте. Истина је можда горка —

Мати. Ми се истине никад нисмо бојали.

Благоје. Размишљао сам — често — много и учинило ми се, да је најбоље, да истину из мојих уста чујете.

Влада. Само слободно.

Благоје. Ја сам вас увек волио, поштовао —

Влада. Истина је.

Мати. И ми смо тебе пазили као своје рођено дете!

Благоје. Хвала вам на тој љубави. Ја вам то нећу и не могу никад заборавити. Али сад је нешто искрснуло — нешто се родило — надам се, то не ће пољуљати наше досадашње пријатељство —

Влада. Ко може међу нас метнути мржњу!

Мара. Ти нешто кријеш у себи, Благоје!

Благоје. Само сам крио. Сад хоћу, да вам се одмах исповедим. Можда ћете ме осуђивати — али Бог ми је сведок, ја нисам могао друкчије.

Љупко. Можда ћеш лакше рећи, ако се ми уклонимо!

Влада. Не, не! Сад и ти баш мораш све чути.

Мати. Благоје, ти си се преврнуо, хоћеш да нас оставиш!

Мара. Не вређај, мати, Благоја!

Љубица. Откуд вам то паде на ум.

Љупко. Благоје је човек — поштењаковић!

Благоје. Сад — како се узме. Шта мислите, је ли поштен оно човек, који свој дуг врати до последње потуре заједно са каматом?

Влада. Ако врати — јесте.

Мати. Шта хоћеш тиме да кажеш?

Љупко (Влади) Увија нешто.

Благоје. Хоћу, да кажем... управо хоћу, да вам захвалим на вашој љубави и помоћи. Ви сте ме ишколовали... особито Мара... она је напрегла сву своју снагу... хвала јој! (Прилази Мари) Хвала ти, Маро! Ја ћу ти до гроба бити захвалан.

Мара. Није то мени било тешко!

Благоје. Ја сам дошао, да ти захвалим и да ти вратим свој велики дуг.

Влада. Шта имаш да враћаш!

Љупко. То ти је мираз био!

Благоје. Знаш ли ти, Маро, тачно, колико си ми узајмила?

Мара. Нашто то питање! Ја не тражим од тебе никакво враћање.

Влада. То је ваще, заједничко било.

Благоје. Али ја сам ипак рад, да знам тачно.

Мара. За чега ти треба?

Благоје. Одмах ћу ти рећи!

Мара. Не знам, куда све то шиба. (Тражи кутију) Ево ти баш кутија са рецеписима.

Благоје. Јеси ли срачунала све, што си ми слала?

Мара. Ја не разумем сав тај говор.

Влада. Пусти га, да се изговори до краја.

Благоје. Па, Боже мој, ваљада смем знати, колико дугујем!

Мара. Ево ти, па срачунавај.

Благоје. Зар ти не знаш?

Мара. Ја нисам тачно рачунала. А баш кад хоћеш силом да знаш, мислим, да је нешто тако око три хиљаде форината.

Влада (Љупку) Не разумем.

Љупко. Стани! Лакше!

Благоје. Рецимо са добром каматом, да је три и по хиљаде форината или 3800 форината.

Мара. Но, ето ти, сад знаш баш, кад си радознао!

Благоје. Зато сам хтео то, да изведем на чисто с тобом, јер сам рад, да ти све то поштено платим.

Мати. На што враћати! Узећеш Мару за жену, па си јој тиме све вратио!

Љупко. Тако је.

Мара. Па онда?

Благоје. Па онда?... Онда смо намирени!

Мара. Како намирени?

Благоје. Па... Боже мој... Па онда смо намирени!... Потпуно намирени.

Мара. Како потпуно?

Благоје. Па тако... потпуно!

Мара. А шта долази после намире?

Благоје. Па то није тешко погодити!

Љубица. Прстен и венчани венац.

Влада. Тако је... са свим тако!

Мара. Је ли тако?

Благоје. Па... оно... тако би било, кад се дуг не би вратио, али ће се вратити... до крајцаре вратити.

Мати. Ми то не тражимо.

Мара. И онда — нико више ништа нема да тражи! Ни ти од мене, ни ја од тебе?

Благоје. Да! То је управо смисао.

Мара. И онда смо обоје слободни — свако може ићи својим путем — као, да се ни смо никад ни познавали?

Благоје. Па... кад смо намирени.

Мара. А часна реч?

Благоје. Биће испуњена... исплаћена!

Мара. А тако! А ти, Маро, можеш сад ићи, куда те очи воде! Добила си своје новце са интересом!

Влада. Па ти то Мару остављаш.

Љупко. Под срамотом!

Мати. Шта наопако!

Мара. Тако ћемо зар! Док сам ринтала за тебе, добра сам ти била. А сад? Сад би ме стресао с врата!

Благоје, Ти си, Маро, неправедна према мени. Нећу ја тебе, да стресам.

Мара. Него, шта хоћеш?

Благоје. Ја хоћу са свим лепо... поштено, да се разиђемо.

Мати. Да се разиђете, синко, сада, када је све већ спремно?

Благоје. Мени је заиста жао, али, верујте ми, не могу друкчије,

Љупко. Таком чему се од тебе ни у сну не бих надао!

Мати. Ти се само хоћеш, да шалиш с нама! Је ли, Благоје?

Благоје. Можда ја нисам пред вашим очима човек —

Влада. И ниси, ако то урадиш.

Мара (прилази Благоју сузних очију). Благоје!... Хоћеш, да ме оставиш! Омрзнуо си ме? Зашто?

Љубица. Шта ти је скривила?

Мара. Молим те, опрости ми! Поправићу се, ако сам што погрешила.

Благоје. Ниси ме увредила. Ти имаш врло добро срце.

Мати. Ето видиш! И сам признајеш!

Благоје. Али не могу друкчије. Убила ме је дуга сиротиња... Измрвила ми је веру у снагу... ја зебем за своју будућност; не смем, да се ухватим у коштац са животом... не уздам се, да ћу се пробити кроз свет.

Љупко. И то говори млад, здрав човек!

Влада. Са дипломом у руци!

Мати. Тешко теби, Маро!

Мара. Тако кукавице наричу!

Благоје. Шта ћемо!.. Тако је. Ја признајем, да сам кукавица, али, шта могу, кад сам таки рођен. Ти знаш, да сам рођен у богатству... у сваком изобиљу. Живо се сећам сво-

јих лепих дана — дечак сам био, кад ми је отац напрасно склопио очи — сећам се своје ведрине и лаког, безбрижног живота. Што сам дуже чамио у сиротињи, све су ми чешће излазиле пред очи успомене златног ми детињства — све су ми слађе биле — а сиротиња ме је све то љуће пекла. Ја се бојим — ја се грозим сиротиње — а немам вере у себе! Обоје би смо били несретни, јако несретни!

Мара. И сад хоћеш, да се продаш!

Благоје. Не марим, крсти мој поступак, како хоћеш, само те једно молим, да ми опростиш и да ме криво не разумеш.

Мара. Да ти опростим? Да ти вратим часну реч?

Благоје. Да, да.

Љупко. То је синовче, непоштење, ако ти ову честиту девојку сад напустиш!

Мати. Знаш ли, ти, шта је она за тебе учинила?

Влада. Ни не слути.

Љубица. Младост своју сатрла грбећи за тебе и дан и ноћ!

Благоје. Знам, врло добро знам, али... ја јој нећу бити незахвалан.

Љупко. Зар си то учио на великим школама!

Мати. Ти хоћеш Мару, да убијеш!

Влада. Руку бих метнуо био у ватру за твоју мушку реч.

Мара (прекида оца). Остави, оче. Ја ћу се већ разрачунати са господином доктором.

(Благоју). А ко ће ти дати новаца, да мене исплатиш?

Благоје. Па... наћи ће се, ко ће ми узајмити.

Мара. Шта извијаш! Зацело си нашао какву девојку с новцима.

Благоје. Тако нешто.

Мара. Слутила сам одмах. Продао си се њој, да не мораш радити.

Благоје. Сиротиња ме је нагнала на то.

Љупко. Није те срамота то и рећи.

Благоје. Ја ћу тебе за то увек волети, али —

Мара. »Али ћу се ипак продати за новац и приковати за жену, коју не волим, којој ћу љубити руку, што ме храни и одева! Бацаћу на њу лажне погледе и док је грлим, у срцу ћу гушити огромно гађење своје«. Је ли тако? Склањај ми се испред очију! Носи и своје новце! Не треба ми од тебе ништа! (Узме хитро кутију са поштанским рецелисима и све их покида). Ево ти! Ниси ми више ништа дужан! (Док Мара говори последње речи, мати је јако узбуђена, немирна, зној ју облива, хвата се за срце и дубоко убрзано дише. Љупко и Љубица утишавају Мару).

Благоје. Па добро, ја идем. (Узме шешир и пође).

Љупко. Благоје, за име Бога, старој је позлило!

Љубица. Види, шта је! Помажи!

Благоје (пође).

Мара (Благоју) Натраг! Да јој ниси прила-

зио! (Оде брзо матери) Мати! Мати слатка! . . .
 Сирћета брзо! (Влада оде до ормана) На полици
 је!... Пробуди се, добра мати моја! (Таре јој
 руке, раскопчава груди. Влада јој подноси сирће под
 нос. Љубица помаже трљати).

Љупко. Та у њој нема живота!

Мара. Да није... да није умрла?

Влада (наслања главу на груди). Не дише.

Љупко. Опростила се мука.

Мара. Мати моја! Тебе је жалост убила!
 Убио те је онај нечовек! (Осврће се, да види Благо-
 гоја, који стоји као осуђеник). Шта стојиш ту?
 Зар не видиш, шта си урадио! Убио си
 нас све!

Влада. То је твоје дело!

Љупко. Бог ће ти за ову душу судити!

Благоје (нагло оде.).

Мара (Клекне крај матере и љуби јој мртву
 руку). Мати моја, шта смо дочекали! (Заплаче
 се горко).

(Завеса пада)

II. чин.

(Богато намештен салон код Маркових. Улази Мита и Благоје. Благоје је блед, попијен; вуче се као сенка. Носи киту цвећа у руци. Мита га држи испод руке и чисто носи са собом. Слуга их прати.)

Мита (Благоју). Само смело! (Слузи) Где су домаћини?

Слуга. Сад баш никога нема овде. Господин је отишао у читаоницу, а милостива госпођа се извезла са госпођицом.

Мита. Кад ће се вратити?

Слуга. Ускоро. Изволите, седите! (Оде).

Мита. Ми смо криви. Пожурили смо се пре уреченог времена. Но, све једно, бар можемо још коју на тенани рећи. Седи, Благоје!

Благоје (седа и оставља цвеће на једну столицу.)

Мита (дрма га). Шта си се смрзао! И ти си ми красан младожења!

Благоје. Бучи ми глава, да се распадне.

Мита. Отимај се! Треба све да певаш! Ти се враћаш у богатство, из којег си испао напрасном смрћу свога оца. Враћаш се својој кући. Не луташ, не блудиш више по пучини, која те је сваки час могла вировима својим увући у црне дубине. (Погледа испод очију на Благоја, који скрушено седи и лако уздише). Теби је канда жао Маре?

Благоје (се тргне, загледа се Мити дубоко у очи и после мале почивке:) Жао ми је, и ако сам на дуго ваше наваљивање раскрстио с њоме. (Обори очи).

Мита. Стани, синовче, да као трезвени људи направимо мали рачун. Шта бледиш? На једној страни указује ти се магловита слика. Слабо се на њој разазнају боје и ликови. Више је црна, него што је јасна и сав је изглед, да из те црноће неће никад ни испливати. То је слика твог живота са оном сиромашном девојком. Забићеш се у какву пусту селендру иза божјих леђа, тешком муком ћеш састављати крај с крајем, ако те здравље подржи, јер с Богом није нико уговор правио. Ту ћеш плесnivити, док се не пропијеш или не полудиш од досаде и чаме.

Благоје. Можда и погађаш.

Мита. Поуздано погађам. Познајем ја изврсно бедни живот сеоских доктора, који остављају за собом незбринуту децу и очајне удовице. А шта видиш на другој страни? Ту нема ни трага, ни гласа магли или каквом црнилу. Ту ти је све јасно, чисто, све светло. Ти већ сада можеш догледати сав свој живот, сву своју будућност. Ти већ првим даном бродиш у ведар, миран и лак живот и остајеш у њему до смрти. Из тог пристаништа без вихора и буре, без напора, бола и страха не може те нико, нико на свету бацити. Ти си господар, потпун господар.

Благоје. Преломно сам се, разишао сам се с Маром, па ипак су ми мисли код ње!

Мита. Бојиш се, да се неће можда утешити?

Благоје. Осетљиво је она створење. Осећам, да неће преболети ударе.

Мита. Не бој се! Утешиће се, још како ће се утешити. Девојке њеног реда се лакше утеше, јер су разборитије, трезвеније, правилније схватају живот од оних начитаних, суморних луда. У тих девојака је јак нагон за животом, а осећање за згодно прилагођавање је код њих куд и камо развијеније. Ја ти могу животом јамчити, да ће се та добра девојка, чим је мине први комешај страсти и срце, измирити са судбином и у најкраћем року бити задовољна домаћица и сретна мати. Мара је голуждрав тић, који се у кавезу излегао. Тић није никад знао за бољи живот, па се лако свикне на ропство, али ти, орао, који си у росној младости сркао дах слободе, који си крилима разбијао облаковите гомиле, — ти не можеш никад заборавити на своје сретне дане у животу! Тебе ће увек срце вући из суровог ропства у плаве, слободне небесне висине!

Благоје. Ипак ме пече савест.

Мита. Мислио сам и на то. Савест ћеш своју умирити просто тиме, што ћеш ону сироту девојку кавалерски исплатити. Ако желиш, очупаћемо од старца још коју стотинарку. Новац има силовиту чар: опије и заљуља и најчвршће људе. Новцем ћеш јој утрти пут, да дође до своје среће.

Благоје. А ако ме повија судом? Шта ће ови овде рећи?

Мита. Ништа. Разабрао сам се. Они су знали за твоје везе са оном девојком. Они су ти и помогли, да их раскинеш, и ако због тога имаш незгода, они ће те свом снагом подупрети.

Благоје. А ако ме суд осуди?

Мита. Суд те не може присилити, да Мару узмеш. Новчану отштету ћеш јој и тако дати. Ја сам Марином оцу намакао омчу на врат. Он је мој мој велик дужник —

Благоје. Знам.

Мита. Или ће примити новац и оставити нас на миру, или ћу му продати буд зашто и кућу и последњи јастук испод главе. Зато то неће до суда ни доћи. Али, ако те суд баш и осуди, Стана је рекла, да ће и у смрт за тобом.

Благоје (изненађен) Зар је то рекла?

Мита. То, то. Златно је то створење. Ти и не сањаш, каква срећа шири руке преда те. Не би та ни мушицу увредила. За увреду се не свѣти — отплаче је. Само је умиљато погледај, па ће ти дати и душу из недара. А уза све то је као луда за тобом. Сахатима, данима нетремице пиљи у твоју фотографију. Сад разумеш, зашто је као поамна јурила у Беч и нежношћу, љупкошћу управо наср-тала на тебе, док те није отковала од Маре.

Благоје (Устаје). Дај Боже, да све ово на добро изађе? Муче ме црне слутње. У први мах ми се цела ствар чинила много мањом, незнатнијом, а сад се све више мрси.

Мита. Не страхуј, синовче! Размрсићимо

ми ту ситницу у часу. Ја ћу сутра зором тркнути до Владе, па ћу их умирити и исплатити.

Благоје. Само нежно с њима! Осетљиви су, ожучени су.

Мита. Можеш мирно спавати. Но, сад сам ти разбио и последње сумње, које су ти душу наједале, сад се испрси, развуци мало те лепе усне, пусти сјај из крупних очију. Нека се топи од милине Стана, кад те спази.

Благоје. Усилићу се.

Мита (вади из џепа накит). Ево ти ови накити, па ћеш их предати Стани као свој веренички дар.

Благоје. Откуда ти?

Мита. Не бригај! Плаћени су, као и то одело на теби. Буди само предусретљив са домаћинима, па ће те на рукама носити. (Благоје прима наките и оставља их у џеп) Ево и старца. (Улази Марко).

Марко. О, добро дошли, мили моји гости! Што нисте одмах послали пединтера по мене у касину. Пардон! Зацело сте дуго чекали за мном.

Мита. И ми смо мало час стигли.

Марко. Па како сте ми, драги докторе? (Рукује се усрдно с Благојем).

Благоје. Захваљујем, добро.

Марко. Мило ми је, да вас могу поздравити у свом дому као свог милог госта.

Мита. И зета.

Марко. И зета дичног.

Благоје. И ја се радујем.

Марко. Здраво, Мито. (Рукује се с Митом.)

Мита. Здраво!

Марко. Седите! Разузурите се. Сасвим слободно, као у својој кући. (Поседају).

Мита. Захваљујемо.

Марко. Па како сте ми?

Благоје. Добро.

Мита. Као сваки сретан вереник.

Марко. Шта је, јесте ли се сретно разишли са оном цуром?

Мита. Стишаће се.

Благоје. Надам се.

Марко. Тешко је ишчупати зуб, да не боли. Ја ћу све и сва учинити, да јој болове утишам.

Мита. Утрнули су јој већ болови.

Марко. Чујем, да јој је и мати умрла.

Благоје. Јесте.

Марко. Да није од потреса?

Благоје. Стара ју је болест убила.

Мита. Догорела јој је свећа. Дошао јој је суђени час!

(Долази Марта и Стана.)

Марта (успија стално, али лако). Ви пожурили.

Стана (Благоју, који је устао, чим је спазио Стану). Добро дошли!

Благоје (љуби прво Марту у руку). Љубим руке.

Марта. Добар дан, г. докторе.

Благоје (прилази Стани, која му је већ из раније пружиала руку) Добар дан, г-ђе Стано. Како сте?

Стана. Ја врло добро, а ви?

Мита. Изврсно, као сваки заљубљен човек.

Благоје (с чуђењем погледа на Миту, затим се лако насмеши и поклони пред Станом).

Марко. Изволите, седите!

Марта. Како сте ви то тако рано стигли?

Мита. Јуре ваше хале као холуја.

Благоје (узме са столице киту цвећа и преда је Стани). Допустите, да вам предам овај цветни свежањ.

Стана. Све сами моји љубимци! Ко вам је одао мој укус?

Мита. Срце.

Стана. Заиста?

Благоје. Погађате.

Стана. Да видите, колико се радујем вашем дару! (Кида један цвет и метне га пред огледалом у косу.)

Марко. Врло укусно.

Марта. Пред нашу Стану се и не може ма с чиме изићи.

Стана. Како вам се допадам?

Благоје (се смешка, не уме да нађе згодан израз.)

Мита. Дивна си.

Благоје. Заиста.

Марта. Наша Стана воли, кад јој се ласка.

Мита. Увекбаће се доктор и у овом лакшем занату.

Благоје. Нисам довршио. Гђца Стана заиста изгледа као зора, кад се кроз јутарњу сумаглицу диже из загасите, лако сјежене морске пучине.

Марта. То је већ лепо речено.

Стана. Само, ако је од срца.

Мита. Па то се зна.

Благоје. Јесте.

Стана. А где вам је срце?

Марта (Марку) Сувише је поверљива.

Марко (одмахне руком, да их остави).

Благоје (показује руком на срце.) Овде.

Стана. Ту? Лепо! А зар није код мене?

Благоје. Данас ћу вам га свечано предати.

Стана. Али га натраг више не иштите!

Благоје. Нећу.

Мита (стао преко пута од Благоја и даје му тајан знак, хватајући се за уши, да преда Стани наките).

Марта. Седите, докторе!

Благоје. Одмах, молим, само имам још нешто, гђци Стани, да предам.

Стана. О, на то сам радознала.

Благоје (вади наките и предаје их Стани). Видљив знак свог дубоког поштовања.

Стана (прими наките, кад их погледа, почне играти од радости.) Бутони! Какви бутони! Мама, види! Заболеше ме очи гледајући у њихов сјај. Хвала вам, од срца вам хвала.

Благоје. Сретан сам, да сам вас обрадовао.

Стана. Ни слутити не можете. (Увлачи бутоне.)

Марта. Не мораш их одмах увлачити.

Марко. Имаш ти и друге бутоне.

Стана. Ови су ми остали на срцу. (Претом лако зовне к себи Благоја, који јој држи кутију од накита, док их не увуче у ухо.)

Мита (Марти, тихо) Красног зета добијате. Ја вам могу само најусрдније честитати.

Марта. Та сад све једно. Стана је имала одрешене руке. То је њен избор.

Марко. Ми*јој не кваримо вољу.

Стана. Радујете ли се ви овом дану, г. Благоје?

Благоје. Радујем.

Стана. Ово ми је најсвечанији дан у животу и далеко дивнији од свих других, живих мојих снова. Овако радосно струјање у срцу осећа само човек, кад дотуче свог крвника, од којег је вечито мрзнуо. Овака се радост успљускала у светом Ђурђу, кад је аждаху смртно пробо. Верујете ли ми?

Благоје. Дивим вам се. (Тихо настављају разговор.)

Марко. Хоћемо ли послати по адвоката?

Мита. Најбоље је.

Марта. А зашто?

Марко. Да на писмено дамо нашем зету, шта од нас добива за нашег живота.

Марта. Доста је и наша реч.

Марко. Чисти рачуни — дуга љубав.

Мита. Новчане ствари треба што пре у ред довести.

Марта. Зацело се распитао доктор за нас — у грунтовници.

Марко. Све једно. Нека знају, чему се могу надати. Драга кћери и зете! Ходите ближе! Ви ћете добивати од мене апанажу од шест хиљада круна, уредно у месечним обрацима. У часу ћете добити и писмено о томе.

Стана)
Благоје) Захваљујемо

Марко. А за то очекујемо од вас, драги докторе, да са нашом Станом живите у слози и љубави.

Марта. То му је дужност.

Благоје. Молим. Обећавам.

Мита. Лако се у добру слагати.

Марта. Наша је кћи, г. докторе, јединица. Одрасла је у сваком добру. Маза је. Научена је, да јој се угађа, удешава.

Мита. Што Стана оком, то ће доктор скоком.

Стана. Да се још не уплашите од мене!

Благоје. А зашто?

Стана. Зар нисте чули, какво сам ја неко страшно божје створење!

Марта. Ти си само нежно и осетљиво дете. С тобом се мора увек лепо и благо.

Марко. Ја тврдо верујем, да ће наша Стана бити потпуно сретна са г. Благојем.

Стана. И ја. (Пружи руку Благоју, који је пољуби.) А ви, драги верениче?

Благоје. Верујем и ја.

Мита. Живели златни вереници!

Благоје и Стана (држе се за руку и отмено се клањају.)

Слуга (уђе) Молим, милостива, неки странци.

Марта. Ко су? Што их ниси питао?

Слуга. Питао сам их.

Марта. Па?

Слуга. Рекли су, да није потребно.

Марта. А шта хоће?

Слуга. Рекли су, да само вама могу казати.

Марта. Да их пустимо?

Марко. Можеш. Зацело су какви, што просјаче за сироте ђаке или погорелце.

Марта (слузи). Уведи их! (Слуга оде и уведе Владу и Мару, која је у црнини, бледа, савладана од тешких унутарњих болова. Мара се лако клања. Влада стане скрушено иза Маре. Благоје кад опази Мару, упрепашћен, пушта се од Стане и склања се лагано са видика.)

Мара. Које је, молим, госпођа Лазаревић?

Марта. Ја сам. Шта желите?

Мара. Ја и мој отац (показује руком на Владу, који се збуњено клања) хтели бисмо неколико речи на само са вама проговорити.

Марта. У каквој ствари?

Мара. У врло замашној ствари.

Благоје (од душевног немира гужва и чупка одело на себи, гризе усне и гледа преплашено час у земљу, час у таваницу.)

Мита (Благоју тихо) Стегни срце! Не бој се!

Марта. Можете слободно и овде говорити, госпођице.

Мара. Право ми је.

Марта. Даклем?

Мара. Дознала сам, госпођо, да се ваша гђца кћи верила са доктором Благојем Јовановићем.

Марта. Данас је прстен.

Марко. Седите, господо! (Поседају).

Мара. А да ли знате, госпођо, да је г.

доктор 6 пуних година био верен са једном сиротом шваљом?

Марта. Начула сам нешто.

Мара. Та шваља — то сам ја.

Марта (устане) А тако? То сте ви!

Стана (устане) Па шта хоћете од нас?

Мара. Одмах ћу вам рећи, госпођице. Ви сте зацело нова вереница?

Стана. Јесте, ја сам. Не свиђа ли вам се можда?

Мара (хоће нешто, да каже, али се уздржи).

Марта Зашто сте се ви управо овамо к нама закаранили?

Мара. Дошла сам, да вас молим — и вас и вашу госпођицу кћер, да ми вратите вереника.

Стана. Лепе ствари!

Марта. Откуд га ми можемо вама врати! Јесмо ли га ми вама украли или отели?

Мара. О томе није реч. Главно је, да је мој вереник код вас у кући и ја сад од вас молим, да ми га вратите.

Марко. Али којим правом?

Мара. Којим правом?

Мита. Да, да, којим правом?

Мара. Питајте њега! Ако је човек, он ће вам рећи.

Марко. Шта ви њега мешате у ту ствар. Да је он хтео остати крај вас, не би вам окренуо леђа.

Мара. То и јесте баш загонетка. Човек који се до јуче заклињао да се не осврће на цео свет, само на мене, преко ноћ се пре-

врнуо и учинио оно, на чега се човек здраве памети ни у процепу не би осмелио.

Влада (дрхтавим гласом). Знате ли ви, госпође и господо, шта је ова моја несретна девојка све чинила за овога господина, који неће више да нас познаје?

Марко. Знамо ми то све добро.

Марта. Ако је чинила, чинила је за себе.

Стана. Хтела је на лак начин, да буде докторка.

Мара. То није мој занат, да за новце купујем срећу. Купљена срећа се искида пре, него паучина. Ја сам хтела, да будем жена човеку, којег сам волела. А ако сам помогла том човеку, да дође до лакшег живота у свету, то није срамота. Или је можда грех и то, кад човек хоће, да чини добра дела?

Марта. То је била обична трговина. Ви сте улагали свој новац —

Влада. Крваво стечени новац.

Марта. Па рецимо, да је крваво стечени новац. Ви сте га, велим, улагали, да вам после што већу камату носи. Зар није?

Мара. Рекла сам, да није тако. Благоје —

Стана (Упада) Господин доктор!

Мара. Добро. Г. доктор се у мене загледао још ђаком, док није могао ни сањати, да ћу ја и једну мрвицу помоћи моћи створити за њега.

Благоје (немирно удара прстима по столу, гледа у земљу. Другом руком час по брише зној са чела).

Стана. Та то не спада на ствар.

Мара. И тек, када смо се једно другом заверили срећом својом и гробовима својих најмилијих, онда сам прекинула вишу школу, изучила шав и упела се из све снаге, да сврши ону струку, којој га је срце вукло.

Влада. И оно мало кућерка, што смо имали над главом, задужили смо због њега код г. Мите. Реци, синко, да није.

Благоје. (Гужва и кида хаљине на себи од муке, на лицу прави често покрете, који одају немир и зловољу).

Марко. Та то вам нико не пориче.

Мара. Ја сам номагала човека, којег сам волела, а то је поштено. Непоштено је без љубави то радити.

Влада. Ми смо се са свим убили због тог школовања.

Стана. Да сте ви били прилика г. доктору, он вас не би изневерио.

Марко. Тако је.

Марта. Ваше образовање није —

Мара. За срећу у животу није образовање ни од какве велике вредности. За срећу је главно: добро и одано срце. (Склопи за часак руке пред Станом) Госпођице, тако вам свега, што вам је најдраже на овом свету, саслушајте ми бол и патњу. Вратите ми вереника! Тако ми мајке моје, којој су већ прсле зенице у гробу, ви нећете, ви не можете бити срећни крај тог човека.

Стана (Марти, гласно) Нашто то глумљење!

Мара. Да ви знате, госпођице, шта је мени све тај човек говорио за ових шест година; да ви слутите, како ми се и чим ми се клео, ви бисте се без речи окренули од њега, једаред за свагда. Он је мој, само мој —

Марта. Нисмо радознали ни на какве интимне ствари.

Мара. Не бојте се, госпођо. Ја сам бар толико поносита на своје поштење, као ви на своје. Он је био мој — и сада је мој — душом својом, љубављу својом. Он не може погледати другој у очи, а да не порумени — он не може проговорити љубавну реч, а да га у срцу ножеви не стану бости; кад би руку своју другој дао, унутарње муке би му разнеле срце и убрзо подгризле корен живота му,

Стана. Простачка клада. (Ово говори својима, показујући главом на Мару)

Марта. Пустите ви њега, да се мучи како зна.

Марко. Како ова разговара.

Мара. Опрости ми, Благоје. Била сам — признајем — осорна с тобом. Ти знаш, да то није мој обичај, али — ти си ме довео до очајања. Ја ти праштам — све ти заборављам и молим те, да и ти на све бациш копрену.

Марта. Сав тај плач је ради дипломе.

Мара. Не! Исцепај, баци у ватру диплому! Не треба ни прстом, да макнеш — ја ћу се бринути за обоје — као а досад. Ти знаш моје руке — вредне су, умешне су — зарађиваће

оне још увек толико, да ће нам свима бити добро. Само ти буди уз мене — друго је све моја брига! (Клекне) Молим те.

Благоје (у запари) Маро!

Марко. Ствар је свршена. Ви ћете добити одштету.

Мита (Мари и Влади). Примите! За те новце наћи ћете младожењу. И ја ћу вам ићи на руку. Данас ниједна с новцима није остала, да плете седе.

Мара (гледа нетренимице у Благоја, а Миту не слуша). Што си онемио, као да си се скаменио? Зар немаш за мене ни једне лепе речи?

Благоје. Шта, да ти кажем! Рекао сам ти већ!

Мара. Кад? Где?

Благоје. Код куће — код твоје куће.

Мара. И ништа више немаш од тог доба, да ми кажеш!

Благоје. Шта бих имао.

Мара. Све си заборавио? Одлазиш од мене?

Благоје. Не испитуј ме. Видиш, да одлазим.

Стана. Нашто то натуривање?

Мара. Не бојте се, госпођице! Ваши новци су га, видим, већ одмамили — однели му душу.

Марта. Какви новци! Г. доктор се заљубио у моју кћер.

Мара. Није ми се још помрачила памет, да верујем у гатке.

Стана. Но тај ми се тон допада. Молим вас, г. докторе, разјасните једаред овом на-сртљивом чељадету, да овде нема шта да тражи.

Благоје. Молим. (Приближује се несмело Мари.)

Мара. Још се ви љутите! Ви — тешка грешнице!

Марко. Лакше мало!

Влада. Маро!

Стана. Оваку дрскост још нисам доживела. (Пада матери на груди за часак.)

Марта. Шта сте се смрзнули, докторе! Зар не видите, да моја Стана дршће као прут!

Благоје. Иди — идите, Маро!

Мита. Кад се хлебац једном преломи, више се никад не може саставити.

Марко. Кажите и то тој непознатој госпођици, да ће одштету у новцу од мене добити, а друго ништа више нема овде, да тражи.

Влада. Хвала и на томе.

Марта. Подај јој одмах.

Стана. Зато је и дошла.

Мара. Благоје, зар ме тераш?

Благоје. Не терам те — али нема сми-сла —

Стана. Шта се натурујете човеку! Он је и сувише учтив с вама.

Марта. Исплати је, па нека сели.

Марко (вади из џепа новчаник, у којем је куверти увећ спремљена отпремнина.) Ево вам,

госпођице, отпремнина. Већа је много, него што вам припада, али нећу ни најмање да зажалите на мене и моју породицу. (Нуди је, Мара одбија руком. Мита узме новац од Марка и носи Мари).

Мита. Узмите. То ће вам донети срећу. Стана. Како се, бајаги, снебива!

Мара. Благоје! Тераш ме? Стресаш ме, као блато са своје обуће? Не треба ти измира?

Марко. Примите то! Не трошите толике речи узалуд.

Марта. Имамо ми и паметнијих послова.

Мара. Говори! Молим те! Не треба ти измира?

Стана (ухвати Благоја за руку и повуче пред Мару.) Не треба! Узмите своје новце, па нас оставите једанпут на миру!

Марта. Докле ћете насртати!

Влада. Прими, па да крећемо.

Мара. Благоје!

Благоје. Не вреди — свршена је ствар.

Мара. Свршена?

Стана. Да, свршена. (Презриво је гледа).

Мара. А твоје небројене заклетве?

Благоје (Отпусти се од Стане, гута пљувачку, дрхтавим, непоузданим гласом). То су све биле — празне речи, обмана.

Мара (Устане, распаљена страст је понесе). То је обмана и лаж, што сад говориш! Хоћеш себе, да огадиш преда мном! Зар сам ја дете, да ме можеш заваравати! Твоје су речи биле праве, жешке варнице. Прскале су,

шиклјале су са твог срца, које је љубав потпалила и својим снажним дахом распиривала. Ја сам осећала врелину твојих варничавих речи; осећала сам, како ме жегу, како ми пале душу. Срце ми се обрнуло у прегрш растопљена сребра; образи су ми се од твојих страсних заклетава узбуктали као суварци, које смо у очи Ивања дне потпаљивали на промахитим пропланцима. У тим тренуцима сласти и заноса, упаочио ми се дах и снага; сва сам утонула у сретно маштање! Пореци! Кажи, да није тако било!

Стана. Ово је страшно!

Благоје. Што ме мучиш! Кажем ти, да су све то биле лажне речи.

Марта. Сад сте чули! Прекините!

Мара. Лажне речи су од леда, од загушљиве магле — лажне речи су прњадовито светлуцање над смрдљивим баруштинама, које не жеже. Лажне речи ударају на бућ и стрва; лаж дршће, кад у човечјем грлу оживи, тетура као убијца; лаж је празна као сен. А твоје су речи јаче мирисале од пролетње ливаде под росом, одјекивале су, као да их је клатно са сребрног звона будило; жегле су ме као усијане машице; кидале су ми грудни оклоп и јуриле у душу, као поток иза облаковите провале у понор. Благоје, Благоје мој, врати ми се!

Благоје. И опет ти кажем: све је свршено.

Стана (Нагло). Додајте ми руку. (Узме Благоја за руку). Ходите! (Довуче Благоја пред Мару

и огорчено Мари) Све је свршено! Затворен је рај!

Мара. А ако га повијам судом? Ако му суд упече жиг срамоте?

Стана. Не бојимо се суда!

Мара (сва поражена, очајно). Благоје, отку-да овој туђици толика оданост! Да јој ниси понављао оне речи, којима си мене у жмарце успављивао?

Стана. Јесте, говорио ми је страсно и заносно. Гутала сам му речи нетренимице, отпуштених крила. Срце ми се кравило од врелих млазова његових речи, као да је грудва снега у летњој омари.

Мара (Очајнички) Благоје! Ти си свети-њ у оскрнавио!

Мита. Прими, чико, новце. Не слушај Мару, видиш, да је у грозници, у бунилу.

Марта. У још какву бунилу.

Мара. Да се ниси машио њихова отрова у златном омоту!

Влада. Па шта ћу? Благоје нас је одустао —

Мара. Срамота!

Влада. Срамота јесте, али шта можеш сада? Хоћеш, да нам се зар и крвава мука скрка у море? Зар не видиш, како се једва држимо на ногама? Зар не осећаш, да ћеш се за по сахата сурвати у постељу од грознице и потреса? Ко ће нас хранити? Чиме ћемо одбити овог леденог човека, (показује на Миту) да нас не избаци као скотове са рођеног огњишта? Зар овим израђеним, дрхтавим, не-

моћним рукама! Мало су нас зар шибале невоље, хоћеш зар да нам и даље пију крв и кости ломе?

Мита. Буди разборита, Маро! Ти си млада, здрава, лена. Наћи ће се и теби још срећа у животу.

Мара. Онемите ви — ви, који сте и отровали душу Благоју.

Влада. Паметно говори г. Мита.

Мара. Ако примиш новац, изгубио си кћер.

Мита (Влади) Не слушај је! У бунилу је.

Марко. Сметен говор.

Мита (Влади) Ходи овамо! (Вади новце и густира Влади) Ево ти новци. Потпиши, да си намирен, потпуно намирен и да ни ти, ни твоја кћи нема више никаква потраживања.

Влада (полако прилази Мити).

Мара. Зар си, оче, заборавио, да смо ми дошли по вереника, а не по тричаве новце!

Влада. Видиш, да смо га изгубили. (Мити) Дајте перо! (Пребраја новце).

Мита. Одмах! (Пође по мастило и перо).

Марта (показује прстом). Онамо је.

Мара. Не машај се пера! Вратиће се Благоје к мени, чим се откује од чини и мађија.

Стана, Ко га је опчинио?

Мара. Ви, сви ви. Својим новцем сте га отровали.

Марта. Па тек је наш!

Стана. Доктор је за вас (показује руком, као да је одлетео) као да је у море утонуо.

Марта. Шта се препиреш са том шашавом!

Мита (Донео је мастило, умаче перо и додаје Влади.) Ево пера! Овде се потпиши. (Влада прима перо и лагано се потписује).

Мара (погледа оца и појури према њему). Оче, је си ли ти при себи још? Зар не видиш клопку, у коју те ови нељуди маме?

Влада. Остави ме, да довршим!

Мара, То су проклети новци! Увући ће те у пропаст!

Влада. Хвала! (Слаже новац). У реду је. (Мити) Хоћемо ли твоје одбити?

Мита. Нека стоји! Сад више није хитно.

Стана (ухватила Благоја испод руке, шета се с њиме, поверљиво му шапће, смешка се и крадом баца погледе на Мару, да види, како је пече).

Марко. Сад видите, да ми нисмо баш тако рђави људи.

Мита. Други би вас — рецимо само по души — ухватио за јаку и избацио на сред пута а г. Лазаревић вам даје још и господско приде.

Влада. Захваљујем на доброти. Хајдемо, кћери!

Мара (се била за један тренутак окренула од оних на позорници и рупцем отрла очи од суза; сад на позив очев прибрана и одлучна). Ти си, оче, дотукао и оно мало живота, што је у мени остало иза ових чуда! Заборави на своју кћер, као да је никада ниси ни родио! Не тражи од ње никакве помоћи, ни ослонца. Нека те хране они новци, које ти је ова госпоштина милостиво хитнула. Ја сам бар сад сасвим слободна. Идем својим путем. (Полази).

Влада (забринуто) Куда?

Мара. Идем, куда ме људска подлост гони. Одсада ћу живети само за своју освету. Нека дршћу разбојници, који су ми прева-ром мучки отели град! Тешко оном, кога Бог буде изневерио! Збогом! (Оде нагло)

Влада (онемио од чуда).

Мита. Потрчи за њом, да не уради што год од себе!

Марта. Не бојте се! Све је то на-мештено.

Влада (прибере се). Идем, идем. Болови су је до лудила довели! Сирото дете! (Оде)

Марко. Пао ми је терет са срца!

Марта. Само, кад нам се тај багаж о-чистио из куће! Отворите, молим вас, прозоре.

Мита (отвара прозоре).

Стана (Стане пред Благоја, ухвати га за обе руке и страсно, дубоко гледајући у очи). Јеси ли сада сасвим мој?

Благоје. Твој сам. Сасвим сам твој!

— (Завеса пада). —

III. чин

Трг с дрвећем, у десном углу црквена врата, до којих се долази преко неколико степеница I. просјак — храпав, црвена, дебела и брадавичава носа, подбухла лица, лако искривљених уста и неједнако расклопљених очију, одрпан, са платненом, белом торбом о врату, — долази на штакама, седа крај црквених врата, скида шешир и метне га пред себе, да му пролазници могу бацити ситних новаца у њега. Цео тај посао врши са неком свечаношћу и поузданошћу. За тим долази II. просјак, слепица са вођом, дететом од 9-10 година. Слепица је суха, мршава, намргођена, незадовољство јој избија из сваке речи и покрета].

1. просјак. Веслај, Мандо, да не одоцниш!

2. просјак. Ти си то, друже?

1. просјак. Ја сам, Мандо. Уранио сам. Ухватио сам бусију. Данас ће бити наша берба.

2. просјак (намешта се на другој страни црквених врата) Бога ми не удаје наш Гаван сваки дан ћерку.

1. просјак. Одгегаћемо се и на сватовски ручак. Дотећи ће и нама која мрва са господске софре.

2. просјак. Од сватова ћу примити који дарак, али Гаванове огризине не бих ни за сав свет метнула у уста!

1. просјак. А где си се ти најела, Мандо, кад си тако бесна?

2. просјак. Да нисам бесна и поносита,

можда ме ни данас још не би слепачка торба хранила.

1. просјак (вади тиквицу из торбе и натегне)
Еј, моја Мандо, нема ти горега од бесна слепца!

2. просјак. Ма скапавала од глади, не бих из Гаванове руке примила ни мрвице.

Мара (долази у црнини, скрије се за једно дебело дрво крај цркве и ослушкује просјачки разговор).

1. просјак. А као зашто?

2. просјак. Зато, што нема душе.

1. просјак. А шта се тебе тиче туђа душа!

2. просјак. А зар ти не знаш, шта је матори зликовац нарадио?

1. просјак. А ко ће к мени јурити с гласовима, кад га немам чиме угостити!

2. просјак. Зар ниси начуо, да су он и његова кћи убили једну сироту и добру девојку?

1. просјак. Не будали, Мандо! Ко те је то напртио?

2. просјак. Кад ти кажем! Нису јој баш закрхали нож у прса, нису јој ни двоцевком разнели лубању, али су је ипак убили.

1. просјак. Ти загонеташ, Мандо!

2. просјак. Није то загонетка! Отели су кукавној девојци срећу. Зар је то што друго, него, да су ју убили или јој срце ножем распорили?

1. просјак. Баш си луда, друго! Шта тебе пече туђа невоља!

2. просјак. Бог с тобом, човече, а како ме не би пекла!

1. просјак. Наш је слепачки занат, драга моја, да целивамо сваку руку, која нам удели.

2. просјак. Ја не гледам само на трбух, већ и на правду.

1. просјак. Тешко правди, кад јој слепци душу држе! Нека правду бране јачи људи од нас.

2. просјак. Ускипи у мени сва крв, кад помислим на ону сиротицу, што се код куће данас гуши у сузама, док јој ова Гаванова пека одводи вереника.

1. просјак. Нису то првине у свету. Сиротињи је суђено, да трпи и страда од јачих и богатијих.

2. просјак. А зашто?

1. просјак. Шта га ја знам! Зацело је Бог тако оставио.

2. просјак. А кога има више на свету: богаташа или сиротиње?

1. просјак. Па нас, сиротиње.

2. просјак. Ето видиш! Да је којом срећом сиротиња сложна као један човек, не би Гавани смели правити поборе.

1. просјак. Не исправи ти криву Дрину!

2. просјак. Да сам ја осрамоћена девојка, не бих им опростила.

1. просјак. Не бој се! Ако су јој данас одмамили једног младожењу, упецаће она сутра другога.

2. просјак (са жарбом) Боли то њу, мој друже. Мора је та рана скотски пећи, ако је.

права девојка. Така се дубока рана не лечи од данас до сутра. Моја се кћи — Бог јој дао души рајског насеља — моја се кћи, велим, стрмоглавила у бунар, кад јој је онај несретник окренуо леђа и пред светом је у срамоти оставио.

1. просјак. Лудо је радила!

2. просјак. Богме лудо! Најлуђе, што је могла. Сто пута би било боље, да га је секиром дочекала и као пса премлатила. Досад би се давно већ с робије вратила, па бих и ја имала ослонца у старости. Не би ми исцуриле очи од запевања на њеном гробу! Не бих морала из туђих руку чекати залогаје!

1. просјак. Да је, да је! Да ја имам пуну торбу новаца, зар бих овде цоњао.

2. просјак. Не била која сам, ако јој не подвикнем: отето — проклето!

1. просјак. Ако хоћеш, да ти четници мало кундацима почешу леђа, а ти зипарај!

2. просјак. Кад су ме прозвали лудом Мандом, нека се не срде на моје речи, ма и опоре биле.

1. просјак. Истина увек пече, Мандо.

2. просјак. Подвикнућу јој, ма се не посветила!

Мара (изађе из заклона, вади пуну прегрш бакарних и сребрних новаца и прилази просјацима).

1. просјак (спази Мару) Ћути! Муштерија!

Мара (даје новаца 2. просјаку) Ево ти, мајко!

2. просјак (прима новац) Хвала ти, добра душо!

1. просјак (дигне се) Пуна прегрши сребра!
Пола мени, ортакињо!

2. просјак. Твоје не гине! (Мари) Сретна била и дуговечна! Бог ти на небу за доброту платио! (Звечка новцем и спушта га смотрено у торбу). Гомила новаца! Ниси ли се ти, добра душо, забунила?

1. просјак (претрчао до 2. просјака и дрма му руку, да се новци што пре саспу у торбу). Нема ту забуне!

Мара. Зашто, мајко?

2. просјак. Кад си нам толико много уделила!

Мара. Задржи, само се моли Богу за моју душу —

2. просјак. Молићу се.

1. просјак (брзо) И дању и ноћу.

Мара. И за невестом да ниси ни беле подвикнула.

2. просјак. Савићу врат пред тобом, али штета, велика штета!

1. просјак. Богорадићемо само. (Оде на своје место).

Мара (се склања).

Неколико Цигана и Циганчића (дојуре и ређају се дуж пута црквеног).

1. просјак. Ево и конкуренције. Проклета конкуренција! Чим сам се родио, скочила ми је за врат, па ме ни сад не пушта, кад ми га је пребила.

2. просјак. Мало је тебе и пљџска убила у врат. (Показује руком, како се пије).

1. просјак. На њу се не срдим. (Штаком

гура у страну придошле просјакe). У страну мало! Ви нисте прави слепци, као ми. Наше је првенство!

Љубица (нагло долази и тражи Мару, која ју је пре спасили, те се још боље скрила за дрво и дубље још навукла на очи повезачу. Ну Љубица је ипак брзо нађе, ухвати је за раме и хоће к себи да окрене. Мара се окреће од ње). Маро! Маро!

Мара (се отима). Шта хоћеш од мене?

Љубица. Само кад сам те нашла. Мушкарци те траже на све стране, а моје је женско срце осећало, да ћу те овде зацело затећи.

Мара. Пустите ме!

Љубица. Сви смо те већ оплакали! Толико те дана нема — као да си у земљу пропала! Сви смо се одмах разлетели у потеру за тобом. Где си се прикрила!

Мара. Не испитуј ме! Иди! (За време овог разговора улази стари поп са црквењаком у цркву).

Љубица. Нећу те богме ни за трен ока оставити саму.

Мара. Остави ме, нека ме бујица носи.

Љубица. Ходи, слатка моја Маро! Ово није место за тебе. Мало ти је зар било жалости! Хоћеш силом још да ју повећаш! Сестро мила, спасавајмо се одавде! (Хоће да ју одведе).

Мара (отимајући се). Ако ме волиш, Љубице — заклињем те споменом мртве ти матере и животом доброга ти оца — иди — пусти ме саму овде.

Љубица. Да урадиш ваљада какво чудо од себе?

Мара. А ти ми обећај, да ћеш ћутати — да ћеш немо гледати око себе — да ме се нећеш дотаћи. Кумим те — љубављу нашом.

Љубица (загледа јој се у очи). Ти крупно нешто смишљаш! Гле, како ти очи узверено играју и некако страшно севају! Реци, шта снујеш по памети?

Мара. Не питај ме! Не знам. Тако ми силовити болови шибају душу, да не могу да окупим мисли. Ништа не знам, само то, да треба, да се овде данас појавим. Нека дође оно, што мора и што треба, да прехуји.

Љубица. Добро, пристајем и ако видим, да сам луда, што ти то обећавам. Како си се порушила! Чисто си страшна дошла!

Мара. Још се добро и држим!

Љубица. А где си се крила до сада?

Мара. Тамо — на гробљу — крај моје несретне матере.

Љубица. Сиромас твој отац ишао је као махнит! (Чује се сватовска граја).

Мара. Умукни, умукни! Стани преда ме! Засениле ми очи од јаког сунца. (Склањају се за дрво. Мара стане иза Љубице и у даљем току радње се чешће узнемирено пипа по десном цецу од сукње, у којем је нож).

1. просјак. У ред, шљивари! Ево сватова. (Просјаци се размакну, да направе места сватовима. Из даљине се чује тихо и за кратко гајдашево бруање: одби се бисер-грana. Долазе сватови, двоје по двоје, лагано с достојанством и у размаку улазе у

цркву, за тим се указује Стана у тихом разговору са девером. Кад Стана приђе к црквеним вратима, Мара се нагло пробије кроз слепце, снажно затвори црквена врата и раширеним рукама, а лицем Стани окренутим, препречи улаз у цркву).

Стана (се тргне, кад спази Мару). Ко си ти?

Мара. Не познајеш ме? Не црвениш? Не дршћеш?

Стана. Ко си?

Мара (здере повезачу са главе и дигне смело главу). Не познајеш ме! Ја сам твоја савест.

Стана. Моја је савест мирна.

Мара. Не гризе те ни мало, што си ме убила?

Стани (цинично) Још живиш!

Мара. Без срца, без душе, без топлине живота, измрцварена људском подлошћу?! И то бедно, самртно трзање зовеш ти животом?!

Стана (се откине од запањеног девера, који устукне). Шта хоћеш од мене? Пуштај ме унутра!

Мара. Нећеш прекорачити прага ове светиње, док се не разрачунамо.

Стана. Ми смо се већ разрачунали.

Мара. Украла си ми, отела си ми срећу, угасила свећу и још смеш у божји дом, да тражиш благослова за своју подлу пљачку и отимачину!

Стана. Трчи суду, ако ти није право.

Мара. Тераш ме суду јер си правди зарана језик ишчупала и оба ока ископала. Мог рођеног оца си отровала својим проклетим златом, да ми на суду буде крвник, а ти да

охоло, дрско и помамно скачеш од радости при страшном, самртном греху: где отац својим рукама гуши срећу — својим петама разгажава у дроњке и крњаге правду свог јединчета. Правду може тражити само онај, који ју поштује. Неправеднима суди освета.

Стана. Пуштај ме! Немам ни времена, ни воље, да се са сулудима препирем.

Мара. Да се ниси мрднула! Нећеш, је ли, да слушаш боне крике ојађене, сатрвене душе! Најмилија бих ти била, кад би се отиснула у стаман, да се мирно башкариш по мојој течевини, у коју сам узиђивала кап по кап своје крви, своје младости, својих слатких надања, јер ти зла савест не би досађивала, окорела грешнице!

Стана (збуњена, деверу) Ова трабуња!

Мара. Али ја сам превише већ мољакала и богорадила. Сад иштем, захтевам, заповедам, да ми вратиш моје добро — моју срећу, коју си ми подлом преваром отела.

Стана (осврће се) Благоје! Где је Благоје! (Спази га, где долази) Брзо овамо!

Благоје (отпушта се од своје пратилице) Шта је? Шта се догодило?

Мара. Не помаже ти ни цика, ни писка, ни запомагање! Враћај, разбојнице, плен, па онда падај скрушена ничице пред Бога, посипај главу пепелом и биј се у прса, док ти очи не исцуре од плача, а грло не промукне као у хропцу. Можда ће се смекшати Богу срце, да те извади из пакла, у којем ћеш се очајно трзати и цврчати, као

црвић на живом угљену и у мукама надурлати и најбешњу буру.

Стана (Благоју) Ова се насртљивица испречила ту! Молим те, отпрати је одавде!

Мара. Мога ми вереника откуј, худа грабљивице, па сели, камо те очи воде! Али дотле овамо жива нећеш ући.

Благоје. И опет нас зар буниш! Ти си врло чудна, Маро. Ти знаш, зашто сам те оставио — зашто сам те морао оставити.

Мара (презриво) Морао оставити!

Благоје. Да, да, морао оставити. Ја сам ти доста разлагао — сад треба, да се смириш, да се уклониш.

Стана. И да не правиш саблазни.

Мара (Стани) Саблазан је оно, што си ти са мном радила. (Благоју) Бојиш се, да ова отровница не нађе бољег подлаца од тебе! (Хвата се за чело) Не могу, да се приберем од чуда. Благоје — твој лик видим, твоје очи видим, па ипак не могу, да те познам, јер из твог грла иду речи ледене, кужне — куљају речи ове проклете крвошетнице. То су њене мисли, — то су њене погане речи! Ти ниси при себи — ти си опчињен!

Благоје (прекорно) Маро!

Стана (стане напред, силно, ожучено). Јесте, опчињен је, кад баш хоћеш, да знаш! Ја сам га опчинила. Опчинила сам га својим очима, из којих су прскале варнице, опчинила сам га својим речима, које су биле откане од саме лупкости, нежности — од саме сласти —

Мара (упада јој у реч, сва се стресајући од унутарњег бола) Доста!

Стана. Слушај до краја. Опчинила сам га својим златом, које сам расипала пред њим као прашину, да му сјај његов засени очи, да га моћ његова опије и хитне мени у наручја. Ја сам јурила за њим као сен за човеком — ја сам падала преда њ као дивљаци пред буктање потпаљених гломача — пузила сам пред њим као роб пред својим госом, кад га хоће на крст да разапне —

Мара (за време Станина говора често заклапа очи и стискава уши рукама, да не чује неугодне речи; сада јачим гласом) Зар се јадник није отимао?

Стана (раздражено) Зар се не отима сеница, кад у клоњу склизне? Зар не ђипа вук, кад се сурва у кљусу? Зар се не пропиње шишак, кад га чврст јахач први пут опкочи? Али се и сеница смири, кад изубија главу, — и вук се ућути, кад се у јами изгрува, — и шишак се припитоми, кад га мамуза у у белу пену обуче. И он се смирио, ућутао, припитомио и сад је мој, сасвим мој.

Мара. Доста! Доста!

Стана (и не слушајући Мару) Мој је душом својом, мој је мислима својим, мој је љубављу својом. Приланчен је за мене као грешник за галију, као зорњача за плаво небо. Мој је! Мој је до гроба и иза гроба.

Мара (удара Стану силно ножем у прса) Доста! Замрзла ти се пара у иње и лед, да ме не сече по срцу набрушени ножеви!

Стана. Шта се удараш! (Гура Мару од себе)

Мара. Срећа је наша грешничка, што смо хитрији од закона, иначе би нам освета разјела срце, а никад не би посукнула из нас, да спржи крвнике.

Љубица (запањена) Маро! Шта радиш! Пала си у грех! (Обавије је рукама око врата, да је задржи од даљег крвопролића),

Мара. Најдражи су ме гурнули у њега!

Стана. Шта ми витлаш ту ножем пред очима! Како се гадно светли!

Мара. Он ми је једини осветник.

Стана. Крв! Крв на ножу! Чија је то крв?

Благоје (опази рану на Стани и прекорно Мари) Укаљала си руку људском крвљу!

Стана. Мене ударила? Заиста? (Погледа се у прса) Подерана ми је венчаница. (Престрављена обгрли Благоја). Ја сам ударена ножем, мој Благоје! Ја сам ти пропала.

Благоје. Не бој се!

Стана (Гршти јој се). Заноси ми се глава. Држи ме — чвршће, јаче — зло ми је — мука — мука — воде! (Полако се на Благојевим рукама спусти на степенице, на које малаксала клоне).

Благоје. Чутуру! (Додају му чутуру; он је запаја. Сватови запањени питају се погледима, шта се збило) По родитеље! Само нежно, да се не престраве! (Један од сватова оде по Станине родитеље. Долази Влада и Љупко, хоће да говоре, али им Љубица руком даје знак, да ћуте).

Љубица. Јадна, сестро, шта уради!

Мара. Нека бар овај пример застраши

обесне богаташе! Моју мајку, моју предобру мајку су сурвали у раку — насрнули су као зољеви на зграду моје среће, мога ведрог пристаништа — ударали ју, разбијали ју дотле, док опеке као град с неба нису згрмиле на земљу, која је хитала облаке прашине из себе у вис. — И оца мог старог су златним бадљем нагонили, да зарива будак у њу! — Шта ми је остало од све красоте и дивоте? Строво, хрпа рушевина и — омча, коју су ми натакли на врат.

Благоје (Клечи крај Стане, хлади је превесом, расклапа јој очи, ослушкује срце, огледа било и на питање радозналих сватова само тужно маше главом. Мари) Што мене ниси?

Мара. Она те је опчинила — признала је, хвалила се, дичила се — она је крива. Од ње сам наплатила крвнину — моју и моје матере — без суда, без крвна кола — ја, слаботиња.

Благоје. Што ћу ја сада?

Мара. Ти мене питаш? Још не знаш шта ти је дужност? (Благоје слеже раменима.) И ти си човек! — Кај се! Ти си отворио врата лупежима, да ме поробе! (Показујући нож). Пренела сам овим шиљком све болове из свог срца у твоје, да осетиш, шта је то: носити жив угљен у грудима!

Влада и Љупко (са страхом прилазе Мари).

Марко и Марта (престрављени дојуре; у исти мах)) Шта је?
) Шта се десило?

Благоје. Стани је нешто позлило.

Марко. Од чега?

Марта. Је ли опасно?

Благоје. Мала несвестица. Прећи ће.

Марта (клекне крај Стане). Душо моја, како ти је? Одзови се! (Кад нема одзива) Докторе, ви претрпавате истину! (Расклапа очи мртвој Стани, тресе јој главу, дрхтавом руком тражи било).

Марко. Ту је зло.

Благоје (Марку тихо) Стана је рањена. (Шапуће даље с Марком).

Влада. Несретно дете, што си убила — себе!

Мара (својима разјашњава) Глас моје матере је без престанка пробијао земљу — кљувао ми мозак и позивао ме на освету — на кржаву освету.

Марта (Цикне) Ајао, ајао! (Лупа се у прса.) Крв! Откуд крв та? Говорите, говорите! (Гледа у Благоја.)

Благоје. Раскрвавила се, кад је пала у несвест. (Марку тише). Шваља ју је ранила.

Марко. Опасно?

Благоје. Смртно.

Марта. Ударајте у жицу! Брзо по професора из Беча! Цело имање за Станин живот.

Благоје. Бојим се — да није вредно.

Марта (подигне очи и спази Мару) А шта ова ту тражи са ножем у руци? (Мари) Ти си ју убила, дивља звери!

Марко. Помахнитала је!

Мара. У свакој човечјој души спава дивља звер. Кад се пробуди, онда једним

скоком скида све ланце, којима је вера и
питомина човечје страсти везала и јурне бу-
јицом на насртаче, да их сможди. И она је
у мени пробудила дивљу звер својим речима,
које су ударале на крв — својим погледима,
који су боли као остве и рикали за осветом.
Стуштило ми се — рука ми се откинула од
разбора и — ето, видите, што је изradio за-
витлан челик у руци рањене правде.

II. просјак. Посветила ти се рука, да
Бог да!

Марта (Просјаку) Торњај се одавде, мато-
ра вештице!

Марко (Мари) Заслужила си, да те у
комадиће исечем.

Влада (Стане пред Мару). Да је нико није
дарнуо!

Марта. Уби те немањ. (Љуби Стану).

Љупко. Још ви смете, да зубе помаљате!
Зар нисте ви њу први смртно ранили на ње-
ном рођеном прагу?

Марта. На суд с крвницом! На вешала!
Вежите је. По четнике!

Мита (који је мало час дошао). Тако стасит
бор пребити!

Марко. На суд! Да дознаш за цену
крви!

Мара. Не трудите се! Нећу на сусрет
новим мукама на испиту. Живот ми је слу-
жио само за освету — одсад би ми био само
жива патња и проклетство. (Баци нож и испије
брзо отров из стакленцета, које извади из сукње).
Овај напиток ће разјести, прегристи све ко-

нопце, који ме за живот држе! За час, па сам у загрљају своје миле мајке.

Љупко (Љубици) Истргни јој — отров је! Влада. Благоје, у помоћ!

Благоје (пође).

Марта (га задржава). Нека скапа отровница.

Благоје (правдајући се) Дужност ми је.

Мара (Благоју, руком га терајући). Натраг, припузу! Залуд сва мука. Ово стакло још никад није изневерило смрт. (Љубици) Придржи ме, Љубице! — Расла сам у сену туге — под њим сам и укопнела. -- Опрости оче — збогом, добри чико, — умами ме прњадовит млаз у муљ, у којем ме је обгрлила смрт — једини ми пријатељ — (мучи се) смеши се — смеј се, мајко моја — меден ми је твој смех — (Пада мртва. Влада и Љубица тихо јецају и љубе мртву Мару.)

Љупко. Несретни Благоје! Својом саможивошћу и превртљивошћу отерао си два живота у првом цвету, у росној младости под земљу. Њима ускрса више нема.

Марта. С Благојем се верила, а венчала са смрћу. Тешко мени. (Марта и Марко немо гледају у мртву Стану).

Љупко. Рони сузе, Благоје!

Влада. Једну си срећу сам гурнуо од себе — другу ти је истргла Мара. Пострижи се и кај се!

Мита. То је био судар два противна света. Зато је и био тако жесток и тако крвав!

(Завеса пада).

Крај.

